

Komentář Aristotelova komentátora

A Comment of the Aristotle's Commentator

Richard Pospiech – Josef Petrželka

V našich minulých textech¹ jsme významným způsobem využili antické komentáře k Aristotelovým spisům. Proto jsme se rozhodli představit nyní samotnou práci komentátora a – okomentovat ji. Zřejmě nejčastěji jsme se opírali o dílo Alexandra z Afrodisiady, který napsal komentář přímo ke spisu *Meteorologiky*, jemuž jsme se věnovali naposled. Proto snad nebude vůči Filoponovi a Simplikiovi nespravedlivé, když se nyní budeme věnovat právě Alexandrovi.

Představíme ukázkou jeho práce právě v komentáři k *Meteorologikám*, konkrétně hned k první kapitole první knihy *Meteorologik*. Abychom mohli představit práci komentátora, je třeba se seznámit i s textem, který komentátor komentuje – při této příležitosti tedy poprvé přeložíme do češtiny i Aristotelův text této kapitoly.

Náš text tedy bude mít tři podstatné součásti či roviny. Nejprve podáme – poměrně krátký – překlad Aristotelova textu. Následovat bude překlad Alexandrova komentáře. Ten je podstatně delší (jak to má u správného antického komentáře být), proto jej budeme členit podle hlavních kroků úvahy. A konečně – ke každé části Alexandrova textu pak napíšeme krátký vlastní komentář. Tím je ospravedlněna dvojnásobnost názvu našeho textu – text obsahuje jak Alexandrův komentář k Aristotelovi, tedy komentátorův komentář, tak i naše komentování textu samotného Alexandra, tedy komentář komentátora.

Přítom se nebudeme tolik soustředit na věcný obsah textu, ale primárně na dvě otázky: V čem a nakolik nám komentátorův text (tj. Alexandrův) umožní lépe pochopit text komentovaný (tedy Aristotelův)? Nakolik je komentář samotný srozumitelný a jednoznačný?

1 Viz předchozí dvě čísla časopisu.

Předznamenáváme, že jsme byli Alexandrovým komentářem občas překvapeni, a upozorňujeme, že využijeme možností esejistického žánru k subjektivním vyjádřením.

Začínáme tedy překladem úvodní kapitoly *Meteorologik* (její začátek už čtenář může znát z minulého čísla časopisu). Tuto krátkou kapitolku členíme obsahově na malé kousíčky, abychom pak podle toho mohli rozdělit i podstatně delší Alexandrův komentář.

1. Překlad první kapitoly Aristotelových *Meteorologik*²

1. [338a20–26]

Tedy o prvních příčinách přírody a o veškerém přirozeném pohybu, dále také o hvězdách, uspořádaných v místním pohybu nahoře a o tělesných prvcích, kolik jich je a jaké to jsou, a o jejich vzájemné přeměně a o vzniku a zániku obecně jsme promluvíli [už] dříve. Zůstává pak ještě část tohoto zkoumání, kterou je třeba uvážít a kterou všichni předchůdci nazývali meteorologií...

2. [338a26–339a2]

... to jsou [jevy], které se dějí sice podle přirozenosti, avšak [podle přirozenosti] neuspořádanější, než je [přirozenost] prvního prvku těles. Dějí se v místě, které přímo hraničí s pohybem hvězd, a jsou to například mléčná dráha a komety a rozpalené a pohybující se jevy, [dále] co bychom určili, že jsou společné stavy vzduchu a vody, dále pak jaké jsou části a druhy země a stavy těch částí, z nichž bychom uvážili příčiny [jednak] větrů a také zemětřesení a všech [jevů], jež vznikají skrze jejich pohyby.

3. [339a2–339a5]

Z těchto věcí některé nedokážeme vysvětlit, jiné pak nějakým způsobem uchopíme. A ještě úderý blesků a větrné smršťe a tornáda a jiné cyklické [jevy], které nastávají jako stavy ztuhnutí těchto samých těles.

2 Překládáme z edice FOBES, F. H. (ed.). *Aristotelis meteorologicorum libri quattuor*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1919, repr. 1967. Opět jsme přihlédlí také k překladům H. Strohma (ARISTOTELES. *Meteorologie: Über die Welt*. Übersetzt von Hans STROHM. Berlin: Akademie-Verlag ³1984. Werke in deutscher Übersetzung, 12), E. W. Webstera (ROSS, William David – SMITH, John Alexandr (eds.). *The Works of Aristotle*. Vol. III. *Meteorologica* translated by Erwin Wentworth WEBSTER. Oxford: Clarendon Press 1931) a H. D. P. Leeho (Aristotle. *Meteorologica*. Translated by Henry Desmond Pritchard LEE. London: Heinemann, 1952. Loeb Classical Library).

4. [339a5–10]

Až pak projdeme tyto věci, uvážíme, jsme-li s to uvedeným způsobem něco vyložit o živočiších a rostlinách, a to obecně i jednotlivě. Když tyto věci probereme, snad tím dospěje k cíli celý náš počáteční plán. Když jsme tedy takto začali, promluvíme nejprve o těch [jevech].

2. Překlad Alexandrova komentáře k první kapitole *Meteorologik*³ a komentář

Jak už bylo řečeno, Alexandrův text budeme členit a komentovat po jednotlivých částech, odpovídajících právě rozčleněným částem textu Aristotelova. Jen v poznámkách pod čarou a jen ve skromné či nezbytné míře uvádíme komentáře či postřehy k problematice jazykové a překladatelské, aby se čtenář případně necítil zahlcován technickými detaily.

Ad 1. [1.5–2.13 – k pasáži *Mete.* 338a20–26]

Když začíná *Meteorologiky*, nejprve nám připomíná, co bylo řečeno v pojednání o přírodě, a zároveň nám popisuje uspořádání všeho přírodního zkoumání, jak toho, jež už bylo dokončeno, tak i toho, o němž se bude hovořit poté. A nejprve připomíná pojednání⁴ nazvané *Fyzikální přednáška*,⁵ jež je prvním pojednáním, a po něm [připomíná] veškeré zkoumání přírody. V onom [pojednání] totiž mluvil o prvních počátcích a příčinách přírody a o všech těch věcech, jež z nich [tj. z počátků a příčin] vzhází přirozeným pohybem, jež zde připomíná obecně jako první. Na druhém místě pak [připomíná] pojednání *O nebi*, v něm totiž mluvil jednak o hvězdách, uspořádaných v místním pohybu nahoře, a o tělesných prvcích, kolik

3 Překládáme podle edice HAYDUCK, Michael. *Alexandri Aphrodisiensis in Aristotelis meteorologicorum libros commentaria*. In *Commentaria in Aristotelem Graeca* 3.2. Berlin: Reimer 1899.

4 Alexandros opakovaně používá výraz *πραγματεία* (*pragmateia*), který překládáme jako „pojednání“.

5 Obvyklý název tohoto spisu v češtině je jednoduše *Fyzika* (a analogicky i v angličtině – *Physics* – a v němčině – *Physik*), což však neodpovídá přesně názvu řeckému, který na tomto místě uvádí i Alexandr, totiž *Φυσική ἀκρόασις* (*fysiké akroasis*). A. Kříž v úvodu ke svému překladu uvádí jako doslovné znění *Přírodovědné čtení* (Petr Rezek 1996, s. 7), možná ještě výstižnější by bylo právě *Fyzikální* (příp. *Přírodovědná*) *přednáška*. Tento název je zvláštní – u jiných gramaticky podobných názvů slovo *akroasis* není, viz např. o pár řádků pozdější *Meteorologické pragmateia*, tj. „Meteorologické pojednání“. Z důvodu, který vyjde najevo až v závěru našeho textu, se snažíme překládat názvy Aristotelových spisů doslovně a neuzíváme v češtině zavedené tituly.

jich je a jaké to jsou. Řekne pak „v místním pohybu nahore“ místo [výrazu] „v nejvzdálenějším a kruhovém oběhu“. V něm totiž je uspořádání hvězd. O tom tělese, že je odlišné od čtyř jednoduchých těles a prvků a že je nevzniklé a nezanikající a že se nezvětšuje ani se nemění, mluvil v první knize onoho pojednání. Mluvil pak v tom pojednání také o tělesných prvcích – kolik jich je [a jaké a které to jsou]⁶, že celkem jich je pět a které to jsou, že ty čtyři jsou pod tím pátým tělesem, jež se pohybuje v kruhu. To jsou totiž prvky kosmu. Totiž ono „jaké“ bude značit „které“. Že pak přidal ono „tělesných“ k [výrazu] „prvkům“, značí, že jde o tělesné prvky, protože primárně a prostě jsou prvky látka a vůbec podmět a tvar. Ty jsou totiž prvky i jednoduchých prvních těles.

Na třetím místě pak [připomíná] pojednání O vzniku a zániku. V něm totiž mluvil o vzájemné přeměně prvních těles – o nich sice zkoumal i ve třetí knize [pojednání] O nebi, v tomto⁷ [spise] však úvahu o ní⁸ dokončil –, ale také o obecném vzniku a zániku, přičemž ukázal, že [vznik a zánik] existuje a co to je a čím se liší od jiných změn.⁹ Na čtvrté místo řadí [právě] započaté pojednání, které nazývá Meteorologické [pojednání], protože, jak říká, také všichni před ním je nazývali meteorologií. „Zkoumáním“ pak mínil fyzikální pojednání a vědu.

Pro představu – Aristotelés asi 60 slov, komentátor Alexandros asi 340, tedy téměř šestinásobek. Čtenáře můžeme ujistit, že náš komentář komentátora nebude ve stejném rozsahovém poměru.

Jak nám tento komentář pomohl? V tomto případě jistě byl užitečný – Alexandros potvrdil, jaké své spisy zde měl Aristotelés na mysli a že předkládá jakýsi rozvrh všeho přírodovědného zkoumání.

Zároveň oceňujeme Alexandrovo úsilí vysvětlit některé hutné či nejednoznačné Aristotelovy termíny (viz text v uvozovkách, který je totožný s částmi

6 Tato hranatá závorka je už v edici řeckého textu, na rozdíl od ostatních výskytů se tedy nejedná o naše doplnění kvůli srozumitelnosti textu.

7 ἐν τούτοις (en tútois) – překládáme doslovněji, i když podle vzápětí popsaných témat má Alexandros na mysli spis *O vzniku a zániku*, jenž je uveden dříve. Přitom zájmeno τούτο (túto) v řečtině obvykle odkazuje na bližší prvek (v našem případě by tedy mělo odkazovat na pojednání *O nebi*), zatímco na prvek vzdálenější – v našem případě pojednání *O vzniku a zániku* – se odkazuje zájmenem „ono“ – ἐκεῖνο (ekeino).

8 Tj. o té přeměně prvních těles. Opět je zde určitá nejasnost v užití zájmen – na začátku části, kterou jsme oddělili pomlčkami, Alexandros užívá plurál (viz to „o nich“ – περὶ τούτων [peri tútón]), jako by měl na mysli ta první tělesa, ale na dalším řádku hovoří v singuláru o úvaze/výkladu „o ní“ (περὶ αὐτῆς [peri autés]); gramaticky vzato se to nemůže vztahovat k ničemu jinému než té „přeměně“ (μεταβολή [metabolé]).

9 Těmi se myslí kvalitativní změna, růst a zmenšování a místní pohyb.

textu Aristotelova), např. ono „v místním pohybu nahoře“. S obojím jsme samozřejmě spokojeni a Alexandrovi děkujeme!

Na druhou stranu nás občas mátlá Alexandrova gramatika (viz poznámky pod čarou), což se nám pochopitelně nelíbilo, protože jsouce zmateni jsme nad danými pasážemi strávili více času, než by bývalo nezbytné. Tedy vedle pochval máme na komentátorovu adresu i jednu menší výhradu.

Ad 2. [2.13–3.18 – k pasáži *Mete.* 338a26–339a2]

Říká pak, že tomuto pojednání náleží zkoumat [jev], které se dějí a vznikají „sice podle přirozenosti, avšak [podle přirozenosti] neuspořádanější, než je [přirozenost] prvního prvku těles“, [přičemž] prvním prvkem těles míní *aithérické* těleso pohybující se v kruhu, „neuspořádanější“ než (místní) pohyb tohoto [tělesa] pak říká místo „ne stejně uspořádaný“. Přirozenost totiž není uspořádána stejně v božském tělese a v tělesech, jež následují pod ním.

To „v místě, které přímo hraničí“ se pak bude rovnat¹⁰ [slovům] „[přirozenost] neuspořádanější a vznikající nejvíce v místě, které hraničí“ s místním pohybem hvězd. Které je pak toto místo a které nejspíše jsou ty neuspořádanější z dějů, vznikajících podle přirozenosti, vysvětlil [slovy] „jsou to například mléčná dráha a komety a rozpálené a pohybující se jevy“, jako jsou [ty jevy], jež nazýváme padající hvězdy. Ty totiž jednak vznikají v sousedství božského místa a tělesa, jednak vznikají neuspořádaně. Pod nimi jsou seřazeny [ty jevy], jež se zdají být společnými stavy vzduchu a vody, což jsou odrazy a průhledy: obojí totiž [nastává] ve vodě a vzduchu. Jimi vznikají viditelné jevy zvané pruhy světla a vedlejší slunce,¹¹ také halo a duha, a jsou-li nějaké jevy těmto podobné.

„Dále pak,“ říká, „jaké jsou části a druhy země a stavy těch částí,“ „částmi“ země snad míní východ a západ, sever a jih, „druhy“ pak, že tato je kavernózní¹² a porézní, tato pak pevná a zhuštěná, a jsou-li nějaké jiné rozdíly země těmto podobné.

10 Ono se to úplně „nerovná“ – jednak Aristotelés hovoří o místě, Alexandros o přirozenosti (jak si musíme doplnit), jednak Aristotelés mluví o místě, které „nejvíce hraničí“ (či to naše „přímo hraničí“, Alexandros o přirozenosti „dění či vznikání nejspíše v místě...“. Ale asi to nejsou podstatné rozdíly.

11 Nebo „parhelium“ – zdánlivý obraz slunce (viz <http://ukazy.astro.cz/halove-jevy.php>).

12 Tímto zvláštním výrazem překládáme řecké *ὀρνίσιον*, ovšem zřejmě i samotný překlad potřebuje vysvětlení. „Kavernózní“ znamená: a) hrubě pórovitý, dutinkatý (struktury, textury) nebo i s velkými dutinami (např. vápence) – viz <http://www.geology.cz/aplikace/encyklopedie/term.pl?kavernozni>; b) od kaverna = odborně „dutina“, používáno v geologii a medicíně, nejčastěji v souvislosti s vápencem (spojení kavernózní vápence, např. travertin). Viz KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 5., přepr. a dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1994.

„Stavy“ pak bude mínit výpary, jež z ní vznikají, a zadržení vody a vanutí, přičemž výpary jsou počátkem mraků a dešťů; dále pak krup a sněhu a jinovatky a také rosy, hromů a blesků, větrů a rozdlů větrů a vanutí. Totiž podle rozdlů částí země jsou i rozdlí větrů. Zadržení vody pak jsou příčinou pramenů, zadržení vanutí pak [příčinou] zemětřesení.

[To] „a všech [věcí/jevů], jež vznikají skrze jejich pohyby“ pak řekl místo „a o jiných [jevech] vznikajících podle stavů [těch] částí a druhů země“; nejsou to totiž jen vanutí a zemětřesení, jež připomněl. Anebo ty „jejich pohyby“ spojil s vanutími a zemětřeseními. Totiž jak u větrů, tak i u zemětřesení vznikají některé specifické děje, jako například rozdělení země, vznikání zvuku, vznik bezvětří těsně před – tyto [děje] nastávají u zemětřesení, u větrů pak jmenujeme [např.] severovýchodní vítr – odkud vane, tam se kupí mraky, u jiných [větrů], ze kterých částí by vály, z oněch jsou hnány mraky.

Anebo řekl [to] „skrze jejich pohyby“ nejen o částech a družích země, nýbrž také o všech těch tělesech, jež jsou seřazena pod božským tělesem: totiž také u komet a meteorů, světelných pruhů a vedlejších sluncí je možné vidět určité děje, jež následují po jejich pohybech.

Opět podobný rozsahový poměr, opět chvályhodné vysvětlování slov a slovních spojení (samozřejmě, za to opět děkujeme). Ale dvě věci nás v této pasáži velmi zarazily.

Hned v prvním odstavci při vysvětlování toho (skutečně zvláštního) vyjádření o méně uspořádané přirozenosti si Alexandros najednou něco přidá, napíše totiž „(místní) pohyb tohoto [tělesa]“ (φορά [fora]). Přitom Aristotelés o pohybu v daném místě vůbec nic neříká! A hlavně – Alexandros neříká nic o tom, že by se Aristotelovým slovům mělo rozumět v tom smyslu, že se týkají právě pohybu.

To jistě přichází do úvahy. V čem by totiž přirozenost jednoho prvku (řekněme vzduchu) mohla být méně uspořádaná než přirozenost prvního prvku (tj. *aithéru*)? Napadne nás pravidelnost (místních) pohybů nebeských – tedy *aithérických* – těles ve srovnání s menší pravidelností pohybů vzduchu (větrů) během roku. Ale je to všechno? Nemůže se stupeň uspořádanosti látkových prvků týkat třeba i jejich kvalitativních vlastností, jejich proměnlivosti (což je jiný druh pohybu než pohyb místní), příp. jejich látky? Možná by šlo hájit tvrzení, že rozdlí v uspořádanosti se skutečně zcela vyčerpávají v rovině místních pohybů – ale v tom případě by nám to měl komentátor vysvětlit!

A pak tady máme Aristotelovo vyjádření „všech [věcí/jevů], jež vznikají skrze jejich pohyby“. Protože v dané pasáži hovoří o částech a družích země

a stavech těch částí a ještě o dalších jevech, není vůbec jasné, co myslí zájmem „jejich“. Proto jsme si hned říkali – s tím nám musí pomoci Alexandros. Ale když jsme se podívali na příslušné místo (viz čtvrtý a pátý odstavec), s velkým překvapením, ba nemalým zklamáním jsme zjistili, že ani on neví. Jen řekne – buď je to tohle, nebo tamto, nebo dokonce ještě něco jiného (komety a meteory atd. – přitom nám přijde, že tato varianta je zcela nepřípadná...).

Z těchto dvou důvodů si tedy troufáme vyjádřit na komentátorovu adresu rozhodněji, ba přímo rozhodnou výhradu!

Ale abychom nebyli jen (a nespravedlivě) kritičtí – naopak pochvalu si Alexandros zaslouží zvláště ve druhém a třetím odstavci této části za doplnění konkrétních příkladů jevů, jež má Aristotelés na mysli (viz ta „vedlejší slunce“, „pruhy světla“, „duha“, „kavernózní“ druh země apod.). To čtenáři vždy pomůže při sledování toku myšlenek, a právě to by čtenář mohl od komentátora očekávat.

Jenže... V této pasáži to pro Alexandra prostě nedopadá dobře. Krátce po tom chvályhodném komentátorském výkonu totiž přejde zcela bez povšimnutí výraz *ἐναπολήψεις* (*enapolépseis*), což je přitom velmi řídké používané slovo (v celém Aristotelově díle jen čtyřikrát), jehož věcný význam vůbec není zřejmý, jak dokládá i rozdílnost moderních překladů (Webster – interception, Strohm – Enthaltensein). My překládáme jako zadržení, ale že bychom si byli jisti, co má Aristotelés na mysli – to nejsme...

V této části nám tedy Alexandros příliš nepomohl, i když jsme pomoc potřebovali. Ač neradi, musíme přiznat, že jsme čekali více, ale byli jsme zklamáni.

Ad 3. [3.18–4.11 – k pasáži *Mete.* 339a2–339a5]

Z [věcí] totiž, které při nich vznikají, některé nedokážeme vysvětlit, jako například to, jak vzniká duha, proč je mořská voda slaná, jiné pak nějakým způsobem uchopíme, jako například formování mraků a jejich přeměnu ve vodu. I kdybychom totiž o těchto [věcech] neměli promluvit přesně, nebudeme aspoň zcela bez pochopení jejich vzniku.

„A ještě údery blesků a větrné smršťe a tornáda a jiné cyklické [jevy], které nastávají jako stavy ztuhnutí.“¹³ [To] nemínil, jako že také blesky a větrné smršťe a tornáda vznikají ztuhnutím, nýbrž mínil ty [jevy], jejichž vznik se děje pohybem těles přijímajících působení,¹⁴ neboť některé stavy vznikají i ztuhnutím, a o těchto, říká,

13 Tj. „jako stavy ztuhnutí“ vody a vzduchu – v edici Alexandrova textu není citována celá Aristotelova věta.

14 Ano, to rozhodně není příliš elegantní a srozumitelný překlad, ovšem spojení *διὰ κίνησιν* [...] *τῶν παθητῶν σωμάτων* (*diá kinésin* [...] *tón pathétón sómatón*) je oříšek. Problematické

je třeba promluvit právě tak jako o oněch. Ztuhnutím pak vzniká sníh, kroupy, jínovatka. Cyklickými jevy pak mínil buď ta samotná čtyři tělesa, protože vznikají cyklicky ze sebe navzájem, nebo také ty samotné cyklické stavy, protože se cyklicky opakují a po každém roce vznikají totožně.

Tentokrát obsahuje komentář asi jen pětkrát více slov než text komentovaný (což je o něco méně než u předchozích částí). Opět zde máme několik konkrétních příkladů (třeba které jevy se podaří aspoň částečně vysvětlit a které ne), což samozřejmě opět vítáme. Ale opět si budeme i stěžovat.

Jednak na výraz τὰ παθητὰ σώματα ([ta pathéta sómata], viz pozn. 14). Uvítali bychom spíše vysvětlení, co Aristotelés rozumí výrazem πάθος či πάθη v kontextu *Meteorologik*, místo toho se nám bez vysvětlení dostává ještě složitějšího výrazu. V tomto případě nám Alexandros překlad neulehčil...

... aby nám jej v jiném případě dokonce zkomplikoval! Aristotelés použil výraz τὰ εγκύκλια (ta enkyklia), jenž v daném kontextu označuje zřejmě běžné, každodenní, obvyklé meteorologické jevy podobné bleskům, smršťům apod. Možná jevy, které se pravidelně (cyklicky) opakují každý rok. Přeložili bychom to asi jako „běžné“ či „obvyklé“. Jenže Alexandra pak napadne, že by se mohlo také jednat o vzájemné přeměny čtyř prvků! Ano, jistě, tam skutečně existuje „cyklus“ (kruh) přeměn oheň → vzduch → voda → země → oheň – o tom se více dočteme ve II. knize spisu *O vzniku a zániku*. Ale copak by tohle mohl mít Aristotelés na mysli v našem meteorologickém kontextu?! Každopádně, abychom uchovali ve hře obě možnosti z Alexandrova komentáře, byli jsme nuceni přeložit τὰ εγκύκλια jako „cyklické [jevy]“ – takže jsme to vlastně nepřeložili.

Ne, ani v této pasáži nejsme s Alexandrem spokojeni!

Ad 4. [3.18–4.11 – k pasáži *Mete.* 339a5–339a10]

„Až pak projdeme tyto věci.“ Dodává, co naopak následuje po meteorologickém pojednání [v rámci] přírodního zkoumání: Totiž, „[O] živočiších,“ říká, „a rostlinách, a to

to je už se slovem πάθος ([pathos], v pl. πάθη [pathé]), jež překládáme jako „stav“ či „stavy“. *Pathos* má velmi mnoho významů, podle Ch. Rappa (viz HÖFFE, Otfried. *Aristoteles-Lexikon*. Stuttgart: Kröner 2005, heslo *pathos*) pak mj. (s. 435): „(4.2) *pathê* als naturwissenschaftlich beobachtbare Phänomene, (a) in der belebten Welt: Empfängnis, Geburt (Gen. an. III 1, 751a16; III 10, 759a15), Verpuppung der Schmetterlinge, Häuten der Schlange u. ä. (Gen. an. II 1, 733b12; Hist. an. VIII 17, 600b29), Ergrauen und Ausfallen von Haaren (Gen. an. V 3, 783b10; V 4, 784b32), Schlafen und Wachen (Somn. 1, 454a23); (b) in der unbelebten Welt: Milchstraßen, Kometen, Donner, Wirbelsturm, Erdbeben, Austrocknung u. ä. (Meteor. I 9, 346b3; b14; II 9, 369a31; III 1, 371a2; a8; III 4, 375a15; II 3, 356b34; II 8, 367b7).“ Jak elegantně a adekvátně přeložit spojení τὰ παθητὰ σώματα (ta pathéta sómata)? Prostě nevíme...

obecně i jednotlivě“. Do zkoumání o živočiších snad bude řadit i pojednání O duši, dále O vnímání a vnímatelných předmětech, dále O paměti a spánku a věštění ze snů, dále O stáří a mládí, dlouhověkosti a krátkověkosti a co jiného z jím napsaných [pojednání] se týká živočichů. Z toho něco obsahuje společně zkoumání o všech živočiších, například Historie živočichů a O původu a částech živočichů, dále pak O chůzi a pohybu živočichů, něco pak dílčí [zkoumání], jako O paměti a spánku a věštění ze snů. Většina z toho, co je v těchto [spisech] řečeno, totiž náleží pouze člověku.

O tomto počátečním plánu říká, že realizuje celé přírodní zkoumání. Toto totiž bylo dáno předem. [Tím] „úvedeným způsobem“ pak míní, že v předchozích [pojednáních] nepodal nějaký prostý výklad, nýbrž hledal a určil vlastní příčiny každé z řečených [oblastí] a na základě dokazování o nich vytvořil teorii. Bude tedy usilovat, aby takto vznikl výklad i o tom, co bude řečeno [nyní].

Nejprve pro úplnost opět kvantitativní srovnání: Aristotelés – 45 slov, Alexandros asi 180, tedy zase o něco stručnější komentář. (A jen pro zajímavost – náš komentář komentátora, ovšem bez poznámek pod čarou, je v součtu o něco málo kratší než vlastní komentátorův komentář.)

V tomto případě je Alexandros naopak velmi nápomocen, bez jeho výčtu by totiž nebylo snadné identifikovat všechny spisy, které může mít Aristotelés na mysli jakožto pokračování celého přírodovědného zkoumání.

Přesto ani tohle nebude bez potíží, ovšem tentokrát zřejmě není na vině Alexandros. Totiž už v antice se měly vyskytnout nejasnosti ohledně Aristotelových spisů a jejich názvů.¹⁵ Právě z tohoto důvodu jsme překládali názvy doslovně (i úplně na začátku Alexandrova komentáře výše), ovšem samozřejmě se pokusíme texty identifikovat a uvést jejich zaužívané české názvy.¹⁶ Uvádíme je v pořadí, v němž jsou zmíněny v Alexandrově textu:

O duši, O vnímání a vnímatelném, O paměti a vzpomínání, O spánku a bdění, O věštění ze snů, O mládí a stáří, O dlouhověkosti a krátkověkosti,¹⁷ Zkoumání živočichů, O plození živočichů, O částech živočichů, O chůzi živočichů, O pohybu živočichů.

15 Jak upozorňuje respektovaný editor a překladatel Aristotela D. Ross – viz Aristotle. *Parva naturalia*. A rev. text with introd. and commentary by Sir David ROSS. Oxford: Oxford University Press 1955, s. 2–3.

16 Viz ARISTOTELÉS. *Člověk a příroda*. Překlad Antonín KŘÍŽ – Milan MRÁZ. Praha: Svoboda, 1984. Antická knihovna; THEIN, Karel. *Aristotelés o lidské přirozenosti: od myšlení k anatomii*. Praha: Filosofia 2017, s. 295 (Seznam zkratk citovaných Aristotelových děl).

17 Všechny dosud jmenované texty jsou přeloženy právě ve výboru *Člověk a příroda*.

Za přehled spisů si tedy Alexandros zaslouží velkou pochvalu. Ovšem i za tuto část nakonec sklídí ocenění ambivalentní – poslední dvě věty jeho textu jsou formulovány poměrně komplikovaně, jejich překlad nám dal za-
brat. (Jistě, zde nemusí být chyba jen na straně autora řeckého originálu...)

3. Celkové hodnocení komentátora

Nevyzní tak kladně, jak jsme sami očekávali. Naše očekávání vycházelo z Alexandrových komentářů ke konkrétním problematickým pasážím Aristotelových textů, s nimiž jsme pracovali dříve. Zřejmě právě zaměření na konkrétní problém (přítom rozhodně problém zásadní) činí komentář užitečnějším než v případě obecného a v zásadě neproblematického úvodu k celému spisu, jímž je „naše“ aktuální první kapitola *Meteorologik*.

Proto přes tuto dvojakou zkušenost určitě nelámeme nad Alexandrem hůl, spíše jsme zvědaví, jak by podobné subjektivní hodnocení dopadlo při přesném překládání těch pasáží jeho komentáře, jež se vztahují k těm zásadním problémům...

Mgr. et Mgr. Richard Pospiech

Absolvent Katedry filozofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity
Brno, Česká republika
330984@mail.muni.cz

PhDr. Josef Petrželka, Ph.D.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika
josef@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.